

TIPS

Tecknet som visar känslor!

Utropen hörs bättre om de används med måtta.

TEXT: MARIA ARNSTAD
PUBLICERAD 2020-12-11

STOP THE COUNT! Donald Trump använder här två av skriftens möjligheter till känslouttryck: versaler och utropstecken. I detta Twitterinlägg kan läsaren riktigt känna hur det stormar i den hotade presidentens kropp, trots att han – i just detta fall – inte brukar några okvädingsord eller svordomar.

Skiljetecken och typografi ger ledtrådar till hur läsaren ska tolka texten; vad den är menad att förmedla. Och utropstecknet hör fortfarande till det primära artilleriet för att ladda ett yttrande med extra känsla och kraft, trots de senaste årens massiva emoji-invasion.

Utropstecknet finns med i den äldsta svenska handledningen i skiljeteckensanvändning från mitten av 1600-talet. Där kallades det *förundringstecken*. Det skulle användas i "sorgerliga och frögdefulla exclamationibus", berättar Siv Strömquist i *Skiljeteckensboken*. På latin hette det antingen *punctus exclamativus* – *exclamatio* betyder 'utrop' – eller *punctus admirativus* – *admiratio* betyder 'beundran; förundran, förvåning'. På 1700-talet började tecknet kallas utropstecken på svenska, men det har än i dag kvar sitt skiftande känsloregister.

Ett utropstecken markerar meningsgräns, och flaggar där för att man ska läsa den föregående satsen som ett utrop, en uppmaning, ett tilltal, en tillönskning eller liknande:

Det är fredag!
Läs alltid Språktidningen!
Hjärtliga gratulationer på födelsedagen!

Även påståenden och frågor kan avslutas med utropstecken, ifall de är menade som just utrop: *Vi festade verkligen loss på åttioatalet! Är du alldeles*

Utropstecknet kan dessutom användas för att mitt i en mening markera att något är anmärkningsvärt. Då sätts det inom parenteser: *Nu har jag ätit tre (!) chokladkakor*. Det kan också förekomma inom hakparenteser inuti ett ordagrant citat, för att visa att citatet innehåller stavfel eller faktafel: "De är ute efter hämd [!]"

Det går också att använda själva ordet *utropstecken* bildligt: *Hamletuppsättningen var säsongens stora utropstecken*.

Utropstecknet finner en naturlig plats efter så kallade *interjektioner*. Dessa bildar en egen ordklass, och de flesta av dem används när vi talar, eller i skrift som härmar tal. Interjektionerna matchar utropstecknen, eftersom de just är avsedda för känslouttryck, som *aj!*, uppmaningar, *gå!*, beskrivningar av skeenden, *skvalp!* *rap!*, uttryck för hövlighet och andra sociala konventioner, *hej!*, *hallå!* *varsågod!* En interjektion kan skifta betydelse om utropstecknet byts ut till en punkt. Ett *Hej!* är frejdigt, medan ett *Hej.* nästan är lite vemodigt – av vissa kan det till och med uppfattas som surmulet eller argt.

Men alla tycker inte att det är nödvändigt med ett utropstecken efter en interjektion, eftersom utropet så att säga är inbyggt i själva ordet eller uttrycket; det blir tårta på tårta.

I facklitteratur, tidningstext och myndighetsinformation får man leta längre efter utropstecken än i till exempel mejl, sms och sociala medier. Språkvårdare manar till återhållsamhet i formell sakprosa: "Det är viktigt att komma ihåg att många utropstecken i en text kan ge ett flämtande och oroligt intryck. Utropstecknet ska därför användas med måtta", skriver Siv Strömquist.

Andra går längre än så: Författaren F. Scott Fitzgerald lär ha sagt att utropstecken är som att skratta åt sina egna skämt. Men andra skönlitterära författare omfamnar tecknet; både Selma Lagerlöf och August Strindberg plitade gärna utropstecken i sina verk, bland annat för att skapa fart och fläkt i texten.

är bland annat ett sätt att få yttranden att synas i bruset, skapa dramatik eller förstärka innebörden av tecknen. *Vi ses sen* är ett torrt konstaterande, medan *Vi ses sen!!!* för med sig spänning och förväntan inför mötet.

Inte oväntat varnar skrivhandledningarna även för denna översvallande användning i formella texter. "Sådan hopning ska användas sparsamt", betonar Språkrådets *Svenska skrivregler*.

Oavsett om du är en utropsteckenskramare eller ej, så är det bra att fundera över tecknets funktion i texten. Utropstecknen syns oftast bättre i en varierad skiljeteckensterräng. Annars kanske du också måste utöka med versaler när du vill visa hur känslorna svallar.

TEXT: MARIA ARNSTAD
PUBLICERAD 2020-12-11

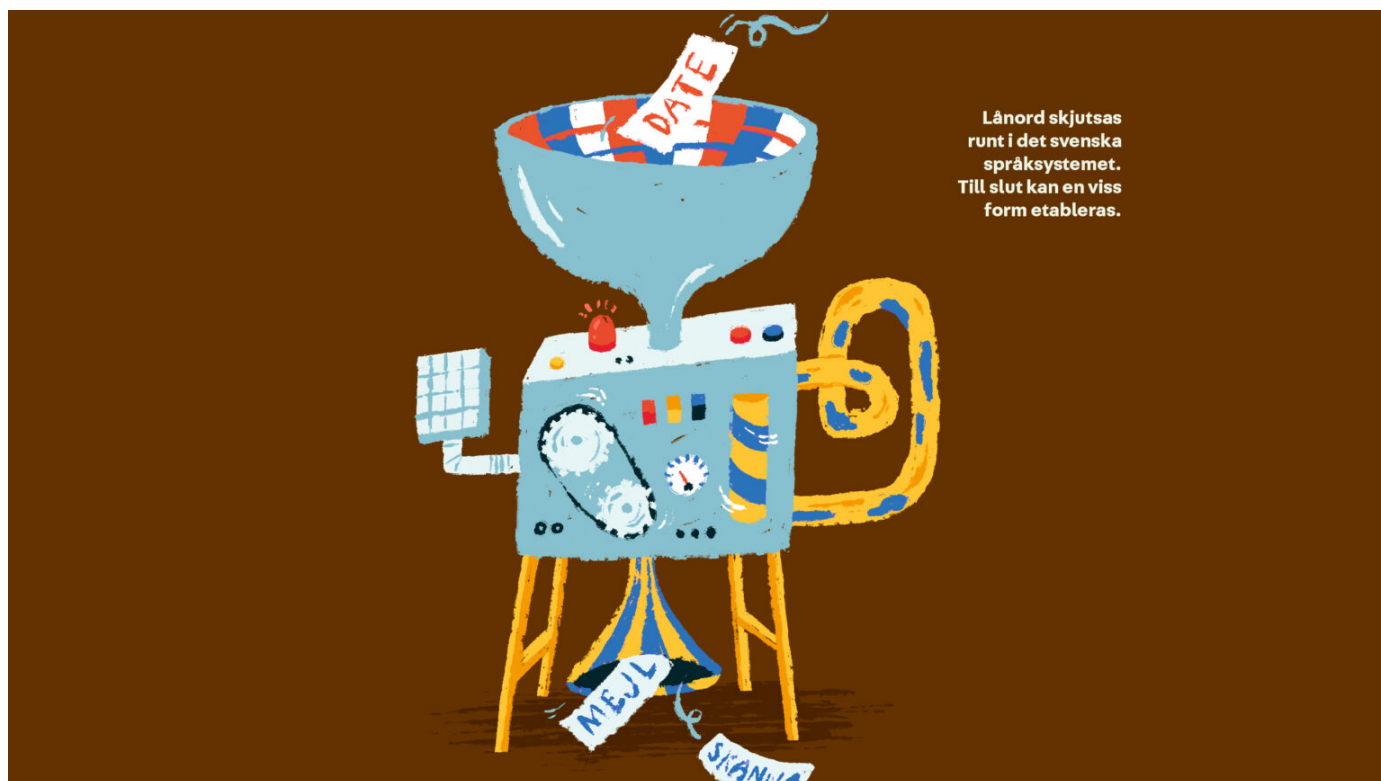
INGÅR I UTGÅVAN 2021-1

TIPS

Du vet väl att du kan läsa Språktidningen i din mobiltelefon eller surfplatta? Ladda ned appen från App Store eller Google Play.

APP STORE

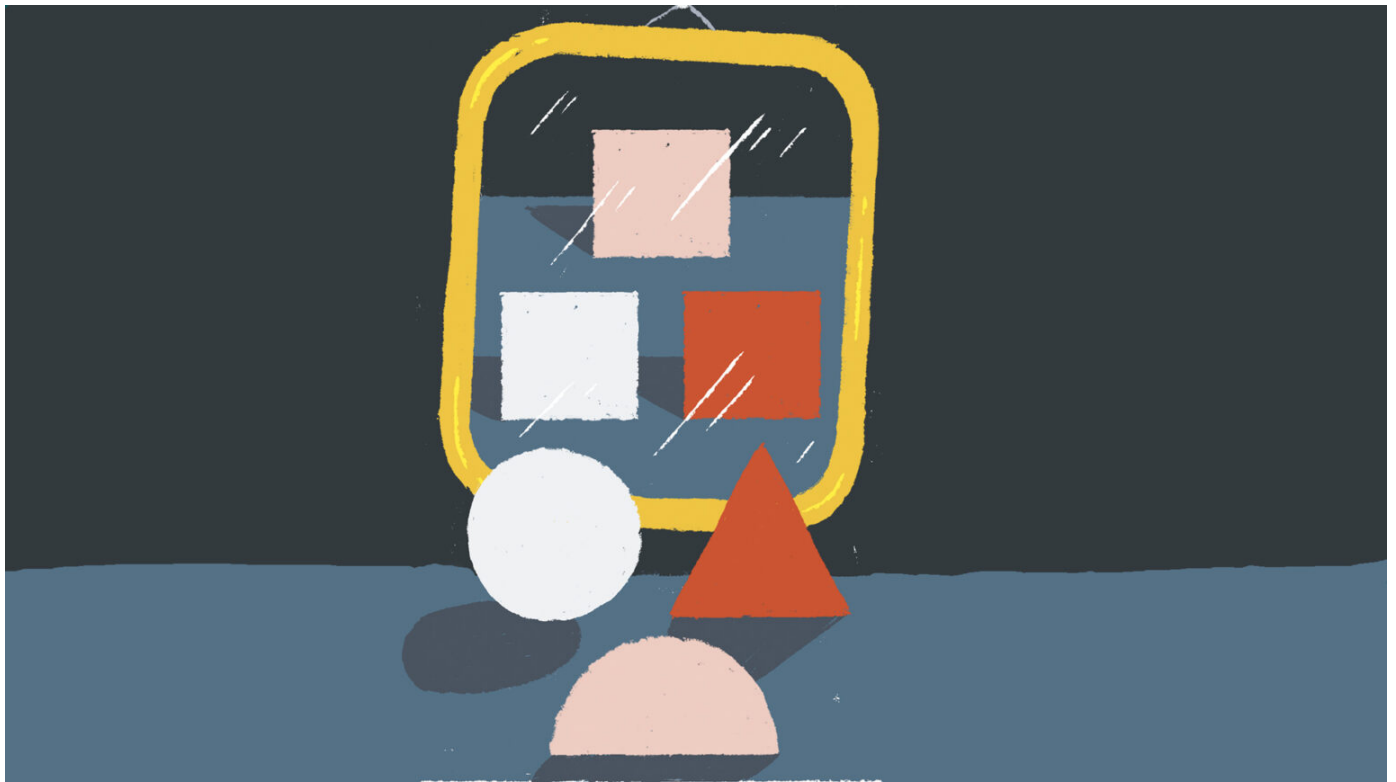
Stava på svenska, please!

TIPS

David har en dejt med en datakille. Inget konstigt med det. Eller reagerar du på ordet dejt? Det är den stavning som både Språkrådet och...

En utbredd missuppfattning är att Svenska Akademiens ordlista, SAOL, och andra ordböcker innehåller ord som på något sätt är godkända för användning. Kanske har den...

Släpp in fler läsare i texten

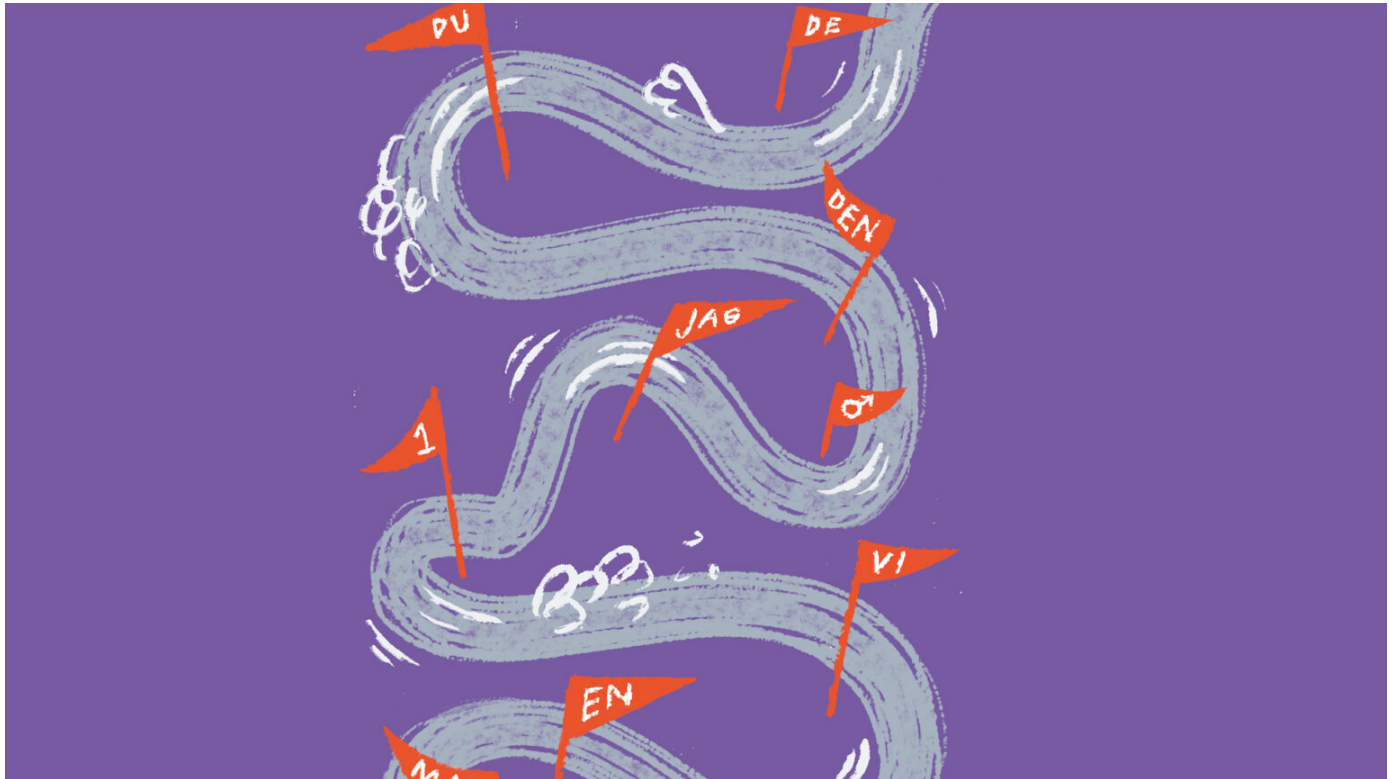
TIPS

Vem syns och på vilket sätt? Den frågan är en bra början om du vill att så många som möjligt ska känna att din text...

TIPS

Jag vill prata om sommaren och myggen. De två hör ju ihop (till mångas förtret) – och det syns även språkligt, när sommaren och myggen...

Du klarar dig utan MAN**TIPS**

I kölvattnet av hen-debatten var det allt fler som ifrågasatte man. Inom feministiska och normkritiska kretsar var det många som ansåg att pronomenet man förde...

Verbrossa med måtta i skriften

TIPS

Beställ Språktidningen! Prenumerera | Lösnummer | Digital prenumeration Det brukar heta att måttfullhet är en dygd och att motsatsen är frosseri. Som svensktalande frossar vi...

